

MIRKO BILANDŽIĆ*, TIHANA ŠTIMAC**, JOSIP PANDŽIĆ***

Između strateškog racionalizma i strateške kulture: Obrazloženje uzroka ruske agresije na Ukrajinu

Sažetak

Autori u radu analiziraju uzroke i ciljeve ruske agresije na Ukrajinu. Kao teorijsko-konceptualni okviri koriste se realistički strateški racionalizam i socijalno konstruirana strateška kultura. Primijenjena istraživačka metoda jest kritička analiza diskursa. U ovom radu najvažniji element (sigurnosnog) diskursa kao društvene prakse jest njegova uloga u konstrukciji značenja, odnosno značenja koje Rusija i ruski establišment pridaju rusko-ukrajinskim odnosima, ukrajinskoj naciji i neovisnoj ukrajinskoj državi te položaju Ukrajine u odnosu na euroatlantske integracije i odnose Rusije i Zapada u relaciji s ukrajinskim nastojanjima k euroatlantskom integriranju. Kao primarna jedinica analize poslužili su govori (Putin, 2005, 2007, 2013, 2014, 2015, 2022) i esej (Putin, 2021) ruskog predsjednika Vladimira Putina u razdoblju od 2005. do 2022., da bi zatim bili korišteni i relevantni znanstveni doprinosi u ulozi sekundarne građe. Sumarna analiza diskursa u konstrukciji značenja ukupnosti rusko-ukrajinskih odnosa u obrazloženju ruske invazije na Ukrajinu upućuje na pokušaje njezina opravdanja na sigurnosnoj, (geo)političkoj, strateškoj, pravnoj, gospodarskoj, mitsko-religijskoj, sociokulturnoj i filozofsko-moralnoj razini. No odgovor u razlozima ruske agresije na Ukrajinu ne pronalazi se dominantno u okvirima (realističkog) strateškog racionalizma, nego socijalno konstruirane strateške kulture.

Ključne riječi: *Ukrajina, Rusija, rat, strateški racionalizam, strateška kultura.*

* prof. dr. sc. Mirko Bilandžić, redoviti profesor i predstojnik Katedre za vojnu sociologiju na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

** Tihana Štimac, polaznica poslijediplomskog sveučilišnog doktorskog studija Ekonomija i globalna sigurnost na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

*** Josip Pandžić, docent na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

UVOD¹

U povijesti međunarodnih odnosa i međunarodne sigurnosti četvrtak, 24. veljače 2022. ima istaknuto mjesto. Tog je dana započela protupravna, neopravdana i nepravedna ruska agresija na neovisnu Ukrajinu, agresija koja je prekršila sve standarde, vrijednosti, načela i pravila međunarodne sigurnosti. Izvršivši agresiju, sadržajem upravo kako je definirana Rezolucijom 3314 Opće skupštine UN-a iz 1974., ruski je predsjednik Vladimir Putin derogirao međunarodno pravo, Povelju UN-a i temeljna načela međunarodne sigurnosti i poretka određenih Konferencijom (kasnije Organizacijom) o europskoj sigurnosti i suradnji u Helsinkiju 1975. godine. Ruska je agresija označila i definitivni povratak na scenu međunarodnih oružanih sukoba (međudržavnih ratova), oblika ponašanja gotovo iščezlog u 21. stoljeću (Sarkees i Wayman, 2010; Spagat i van Weezel, 2020). Iako dvostoljetni nalazi socijalnoznanstvene teorije o ratu dokazuju da je rat nastavak politike drugim sredstvima i time, ma kako brutalan i nehuman, instrument racionalne strateške politike (Clausewitz, 1997), sociologija rata i nasilja nudi niz obrazloženja rata. Rat odnosno njegovi uzroci tako se obrazlažu kroz materijalno-interesnu, geopolitičku te sociobiološku, evolucijsko-psihološku, sociopsihološku i kulturalnu perspektivu (Centeno i Enriquez, 2016; Malešević, 2011; Keegan, 1993; Horgan, 2014.; Žunec, 2007). Neovisno o navedenim razlikovanjima, ruska agresija na Ukrajinu nije pitanje neizbježnosti rata (iako se ona kontekstualno događala zbog kompleksnosti i geostrateških dimenzija ukrajinske krize u uvjetima demonstracije sile, eskalacije diplomacije prinude i „magle rata“), nego stvar izbora (Müllerson, 2022). Rusija je imala, čini se, ne kao jedan od scenarija u strateškom sukobu, već kao prikriveni, primarni plan invaziju na Ukrajinu, konačno shvaćajući da ostalim instrumentima ne može Ukrajinu podrediti vlastitim interesima. Ukupnosti ukrajinske krize s dubokim strukturalnim uzrocima, rat je postao središnji problem i nakon njegova početka nema povratka na staro. Posljedice za Ukrajinu, Rusiju i međunarodni poredak su kapitalne. Stoga je utemeljeno pitanje: zašto je Putin naredio napad na Ukrajinu? Je li to strateški racionalno državno postupanje ili je riječ o socijalnoj konstrukciji društvene zbilje ruskih lidera kojom se opravdavaju vlastiti potezi? Koji se cilj ratom želi ostvariti? Upravo je cilj ovog rada ponuditi inicijalan skup odgovora na postavljena pitanja.

Kao primarna istraživačka metoda korištena je kritička analiza diskursa. Za razliku od diskurzivne analize kojom se pristupa analizi raznorodnih oblika govora i tekstova, ispitujući načine ostvarivanja verzija stvarnosti na temelju jezika, kritička diskurzivna analiza podrazumijeva isticanje uloge jezika kao resursa moći vezanog uz ideologiju i sociokulturnu promjenu (Bryman, 2012:710-711; Bloor i Bloor, 2007:12-13). Kritička varijanta orijentirana je protorealistički u ontološkom, a konstruktivistički u epistemološkom smislu, ali je istodobno obdarena političkim stavom te istraživačkom refleksivnošću. Praktično korištenje jezika kojim se konstituira i proizvodi stvarnost nije politički neutralno već je vezano uz postojeće društvene strukture i odnose moći, što rezultira davanjem značenja namjerama određenih aktera (moći) te omogućavanjem i opravdavanjem njihovih postupaka (Bryman, 2012:528-

¹ Pojedini elementi prikazani u ovom radu preuzeti su iz prethodno objavljenih niza studija/kolumni (autor Mirko Bilandžić) u časopisu *Vojna povijest u razdoblju 2014.-2023. godine*.

537; Locke, 2004:1-2, 26). Diskurs unutar kritičke analize ima formu „društvene prakse“, što znači da implicira dijalektički odnos između diskurzivnog čina i konteksta, institucija te društvenih struktura. Taj je odnos, dakle, obilježen međusobnim oblikovanjem: diskurs konstruira društveno znanje, situacije, identitete ljudi i društvenih skupina, ali je istodobno njima i uvjetovan (nav: Wodak i Meyer, 2009). U ovom radu, najvažniji element (sigurnosnog) diskursa kao društvene prakse jest njegova uloga u konstrukciji značenja koje Rusija i njezin establišment pridaju rusko-ukrajinskim odnosima, ukrajinskoj naciji i neovisnoj ukrajinskoj državi te poziciji Ukrajine u odnosu na euroatlantske integracije i odnose Rusije i Zapada u relaciji s ukrajinskim nastojanjima k euroatlantskom integriranju. Kao primarna jedinica analize poslužili su govori (Putin, 2005, 2007, 2013, 2014, 2015, 2022) i esej (Putin, 2021) ruskog predsjednika Vladimira Putina u razdoblju od 2005. do 2022., da bi zatim bili korišteni i relevantni znanstveni doprinosi u ulozi sekundarne građe. Sumarna² analiza diskursa u konstrukciji značenja, ukupnosti rusko-ukrajinskih odnosa i obrazloženju ruske invazije na Ukrajinu upućuje na pokušaje njezina opravdanja na sigurnosnoj, (geo)političkoj, strateškoj, pravnoj, gospodarskoj, mitsko-religijskoj, sociokulturnoj i filozofsko-moralnoj razini. No odgovor u razlozima ruske agresije na Ukrajinu ne pronalazi se dominantno u okvirima (realističkog) strateškog racionalizma, nego socijalno konstruirane strateške kulture. To je ujedno i osnovna teza ovog rada.

1. KLJUČNI ELEMENTI TEORIJSKIH OKVIRA I KONCEPATA

Strateški racionalizam i realizam: Teorija racionalnog izbora krovni je pojam za socijalno-znanstvene pristupe koji se koriste konceptom racionalnosti za razumijevanje ljudskog ponašanja. Izvorno potječe iz ekonomskih znanosti, a riječ je o evaluaciji individualnih procesa odlučivanja i njihovih ishoda, dok se posljednjih desetljeća primjenjuje u drugim disciplinama poput sociologije, političke znanosti i antropologije (Elster, 2007; Becker, 1978). Riječ je o normativnoj teoriji vođenoj pretpostavkom racionalnog izbora na razini aktera, koja upućuje na to što bi akteri trebali učiniti kako bi postigli ciljeve. Ključni elementi objašnjenja racionalnog izbora individualne su preferencije (pozitivne ili negativne procjene koje pojedinci pridaju mogućim ishodima svojih postupaka), uvjerenja (percipirani uzročno-posljedični odnosi, uključivo vjerojatnost mogućih ishoda postupaka) i ograničenja (granice izvedivih akcija). Primjenu teorije racionalnog izbora na stratešku interakciju racionalnih aktera predstavlja teorija igara (Myerson, 1997). Strateški pristup odnosi se na međusobnu interakciju aktera u socijalnoj okolini, odnosno na svijest sudionika o tome da akcije jednog aktera utječu na ishode drugog. Svaki od aktera djeluje na temelju uvjerenja o potpuno i točno anticipiranim (re)akcijama drugog aktera. Strateški položaj ogleda se u sposobnosti proaktivnog oblikovanja unutarnje i vanjske socijalne, sigurnosne i političke okoline. Racionalnost se u strateškom modelu temelji na trima elementima: postojanju konzistentnih ciljeva, analizi socijalne okoline i raspoloživih opcija *cost-benefit* pristupom (troškovi-koristi) te odabiru optimalne opcije djelovanja za ostvarenje cilja (Sandler; Arce, 2003; Abrahms, 2008; Hindmoor, 2006). Strateški racionalizam svoju primjenu nalazi u

² Detaljna analiza svih elemenata govora i eseja prelazi okvire ekonomičnosti i ciljeva rada.

realističkim teorijama međunarodnih odnosa. Realizam sa svojim varijacijama (neorealizam, neoklasični realizam i ofenzivni/defenzivni realizam) najutjecajnija je teorija međunarodnih odnosa i međunarodne sigurnosti od nastanka država. Realizam polazi od tvrdnje da je sila stalan i nezamjenjiv element funkcioniranja država i svjetske sredine. Svijet je za realiste nesavršen i u njemu država samo na osnovi sile i moći može ostvariti nacionalne interese. Dakle, ukupnost međunarodnih odnosa borba je za silu i moć. Realisti ističu moć i sigurnost te potrebu države da maksimira očekivane interese pa smatraju da je rat neizbježan dio anarhičnog svjetskog sustava zbog čega je u strahu za opstanak ugrožene države rat opravdan (Buzar, 2020; Smith, 2015; Bourbeau, Balzacq i Cavelti, 2015; Kolodziej, 2011).

Konstruktivizam i strateška kultura: Realističke perspektive međunarodnih odnosa bile su suočene s nemogućnošću odgovora na ključno disciplinarno pitanje: ako su sve istraživačke jedinice (države) slične, zašto je njihovo ponašanje znatno različito? Zašto različiti akteri istovjetne sigurnosne probleme i prijetnje doživljavaju različito? To je upućivalo na to da istraživanje kulturnih razlikovnih faktora u sigurnosnim studijama i praksi sigurnosti zaslužuje pažnju. Izučavanje odnosa identiteta i sigurnosti u fokusu je interesa teorija konstruktivizma kao jedne od dominantnih eksplanatornih paradigmi sigurnosti (Balzacq, 2010). Konstruktivisti (konvencionalni i kritički) su stajališta da je identitet središnji element u konstrukciji sigurnosti. Ponašanje aktera određeno je diskursima kojima se uokviruje značenje sigurnosti. Sigurnost je stoga kontekstualno specifična socijalna konstrukcija (McDonald, 2008). Analitički se uočava da identitet ima dvostruku ulogu u odnosu na nacionalnu sigurnost kao okvir za sigurnost države i nacije (Bilandžić, 2014). Prvo, identitet je ključan preduvjet za *policy* nacionalne sigurnosti, za praksu nacionalne sigurnosti. Shvaćen kao odgovor na pitanje tko smo „mi“ i tko su „oni“ te kao okvir za analizu kakve su relacije i karakter odnosa (prijateljski, neprijateljski, saveznički, konfliktni) između „nas“ i „njih“, identitet je ključna determinanta politike sigurnosti (Neumann, 2010). Drugo, identitet je referentni subjekt sigurnosti (očuvanje identiteta), ali i izvor ugrožavanja sigurnosti „drugih“. Identitet je time uzrok sukoba i u srži sukoba. Društvene grupacije deriviraju sigurnost iz kulture: kada dožive i shvate da su kultura i vrijednosti ugroženi, smatraju to prijetnjom identitetu. Premda je neprijeporno da su društveni sukobi uvijek obilježeni suprotstavljanjem interesa strana u sukobu, identitetska dimenzija također posjeduje iznimno važnu ulogu i to ne samo zbog vrijednosnih, normativnih, bihevioralnih i simboličkih specifičnosti nositelja identiteta nego i zbog sposobnosti oblikovanja njihovih interesa. Nadalje, identitet ima pozitivan i negativan aspekt. Kao temelj zajedništva istodobno je socijalni kapital i izvor sigurnosti. No identitet se pretvara i u mobilizacijsko sredstvo nasilja; identitet može ubiti (Sen, 2007).

Definicije kulture variraju ovisno o tome je li naglasak na subjektivnoj (vrijednosti, obrasci ponašanja, interiorizirani normativni kriteriji) ili objektivnoj (kulturalni oblici u svojstvu kolektivnog sjećanja ili kodificirane tradicije) dimenziji vrednovanja (Crespi, 2006). Kultura podjednako uključuje evaluacijske (norme i vrijednosti) i kognitivne standarde (pravila i modeli) koji određuju koji socijalni akteri djeluju u sustavu, kako operiraju i kakvi su im međusobni odnosi (Katzenstein, 1996:6). Kultura je, dakle, istodobno kontekst i faktor koji konstituira ponašanje. Ona predstavlja ukupnost obilježja društvenog života, načina života i mišljenja jedne zajednice (Todorov, 2009). Tradicionalni pristup sociologije kulture

tretira kulturu kao zavisnu varijablu, dok je u kulturnoj sociologiji ona nezavisna varijabla koja posjeduje relativnu autonomiju u oblikovanju djelovanja i institucija (Alexander i Smith, 2005). U duhu potonjeg pristupa, Geert Hofstede smatra da kultura djeluje kao softver uma koji uokviruje, informira i oblikuje misao i ponašanje pojedinaca (nav: Peterka-Benton i Benton, 2014). Napokon, nasuprot determinističkim modelima kulturnog utjecaja, Swidlerova (1986:273, 284) sintetskim akcijskim pristupom definira kulturu kao „kutiju alata“ (*tool-kit*) koja sadržava simbole, priče, rituale i svjetonazore kojima se pojedinci koriste u kombinacijama za rješavanje problema, što podrazumijeva da su strategije djelovanja racionalnih aktera za ostvarivanje interesa specifični „kulturni proizvodi“. Kultura je, dakle, optika koja filtrira dolazne poticaje, prevodi ih u smislene i ukorijenjene informacije te destilira ograničenu raznolikost opcija između kojih akteri mogu birati. Ako se kultura, odnosno kulturna orijentacija, shvati kao neovisna varijabla u određenju i obrazloženju ljudskog ponašanja (Peterka-Benton i Benton, 2014), time se implicira i istovjetno objašnjenje ponašanja država u području nacionalne sigurnosti i odabira različitih *policyja*. Kulturno-sigurnosne tematizacije tako se promatraju u okviru „kulturnog zaokreta“.

Strateška/sigurnosna kultura (*strategic/security culture*) prijedporan je pojam (pojmovi) bez općeprihvaćenog određenja (Sondhaus, 2006; Longhurst, 2004) koji u mnogočemu dijeli sudbinu evolucije svojeg znanstvenog okvira. Relevantni udžbenici studije sigurnosti (*security studies*) lociraju je, kao poddisciplinu, u područje međunarodnih odnosa (Collins, 2010). Sigurnost je isprva u sklopu strateških studija (*strategic studies*) shvaćana kao sigurnost države kojoj su prijetnju predstavljala vojna ugrožavanja drugih država. Strateške su studije u središtu promatranja imale silu i utjecaj sile na države, društva i pojedince. Slom hladnoratovskog bipolarizma i uvjeti ubrzane globalizacije doveli su do redefiniranja parametara nacionalne i međunarodne sigurnosti, pa shodno tome i disciplinarnih okvira. Dominantni izazovi međunarodnoj sigurnosti u novim su uvjetima zamijenjeni novim i drugačijim sigurnosnim prijetnjama i ugrozama. Preispitivanje tradicionalnog koncepta sigurnosti u sklopu strateških studija i uvažavanje novih realnosti doveli su posljednjih desetljeća 20. stoljeća do ustanovljavanja sigurnosnih studija kao istraživačkog okvira za cjelovito istraživanje sigurnosti. Primjena šireg sociološkog pristupa u izučavanju sigurnosti, a čija su ishodišta u kritičkim teorijama, poststrukturalizmu i postmodernizmu, naposljetku je dovela do rekonceptualizacije značenja sigurnosti, referentnih objekata njegove primjene, prijetnji sigurnosti i drugih pojmova. Nove paradigme u izučavanju sigurnosti razvijene su u sklopu multidisciplinarnih i interdisciplinarnih kritičkih sigurnosnih studija nastalih 1990-ih. Prikazani slijed predstavlja okvir za konkretnije određenje pojma strateška/sigurnosna kultura. Ti se pojmovi upotrebljavaju zasebno, kao istoznačnice ili se pak prikazuju kao međusobno širi ili uži pojam ili se čak povezuju s pojmovima političke kulture ili nacionalne kulture općenito (Oren, 2000; Gariup, 2009; Jacobsen, 1990; Duffield, 1998; Sondhaus, 2006; Kaldor, 2018). Stratešku kulturu Jack Snyder (1977:8) odredio je kao ukupnost ideja, uvjetovanih emocionalnih reakcija i obrazaca uobičajenog ponašanja koje su članovi nacionalne strateške zajednice stekli podučavanjem ili oponašanjem. Prema tom konceptu, kulturni elementi, povijesni i suvremeni, iz unutarnje i vanjske socijalne okoline imaju odlučnu ulogu u objašnjenju interesa i djelovanja države u području nacionalne sigurnosti.

Strateška je kultura u tom smislu sveprisutan vodič za državno djelovanje (Gray, 1999). Definicija Kena Bootha formulirana u suradnji s Russellom Troodom ističe poseban i trajan skup uvjerenja, vrijednosti i navika koji se odnose na prijetnju i upotrebu sile, koji imaju korijene u temeljnim utjecajima kao što su geopolitičko okruženje, povijest i politička kultura (nav: Lantis i Howlett, 2019:92). Kombiniranje racionalno-strateškog (akterskog) i kulturno-normativnog (strukturnog) pristupa u području strateških i sigurnosnih studija utjecalo je na popularizaciju koncepta strateške kulture s obzirom na to da su kulturno oblikovane i dostupne te naposljetku, od mjerodavnih aktera (ponajprije elita) odabrane strategije racionalnog djelovanja bile prihvaćane kao važni posrednički uvjeti ponašanja države (Lantis i Howlett, 2019:91, 99). Sigurnosna kultura specifičan je uzorak ponašanja ili konstelacija prakse društvenog značenja koja je izričaj normi i standarda u posebnoj interpretaciji sigurnosti te se duboko preklapa s posebnim formama političkih vlasti i odnosa moći. Ona je analitički alat za razumijevanje kako se djeluje u sigurnosnom području, kako nastaju različiti oblici sigurnosnog djelovanja (Kaldor, 2018:1-2, 12). Polazeći od široko prihvaćene definicije strateške kulture, Šešelgytė (2010) smatra da kultura nacionalne sigurnosti (*national security culture*) uključuje sustav simbola u odnosu na karakter međunarodnog sustava, kako konkretna država vidi taj sustav te percepciju prijetnji, njihovo rangiranje i stajališta kako najefektivnije prevenirati prijetnje, odnosno proaktivno im se suprotstaviti. Analitički gledano, Duffield (1998:13-39) utjecaj kulture na *policy* nacionalne sigurnosti promatra na pet razina: a) empirijsko shvaćanje vanjske okoline (međunarodnog poretka) i mjesta države u toj okolini; b) ekspresivna i afektivna komponenta kulture koja analizira jačinu nacionalnog identiteta, lojalnosti i emocionalne privrženosti; c) određenje nacionalnih interesa, primjerenih i poželjnih ciljeva u području nacionalne sigurnosti i njihovih prioriteta; d) utjecaj na konkretne akcije države, odnosno identifikaciju i oblikovanje *policy* opcija; e) utjecaj na odabir, odnosno evaluacija državnih instrumenata za ostvarenje ciljeva nacionalne sigurnosti s aspekta njihova legitimiteta, primjerenosti i etičnosti. Napokon, Gariup (2009:41) smatra da su strateška i sigurnosna kultura supkulture političke kulture, pri čemu se sigurnosna odnosi na trajnije i zajedničke postavke, uvjerenja i stajališta o prijetnjama i referentnim objektima, a strateška na primjerena sredstva za ostvarenje sigurnosti. Usprkos različitim pristupima, pojam (pojmovi) strateške/sigurnosne kulture tematizira(ju) kulturne elemente i alternativne perspektive i agende nacionalne sigurnosti. Drugim riječima, kako kulturne konstrukcije izgrađene na temelju razumijevanja i uporabe sigurnosnog aparata države posreduju između podražaja koji dolaze iz sigurnosnog okruženja, percepcija koje nacionalne elite imaju o njima i strateških akcija koje se smatraju održivim i legitimnim kao odgovori.

2. KRITIČKA ANALIZA DISKURSA

Standardni trodimenzionalni okvir kritičke analize diskursa podrazumijeva (Fairclough, 1995:98; Locke, 2004:8-9, 42; Bryman, 2012:538): (1) opis diskursa u jezičnom smislu (mikro razina – sadržaj, struktura i značenje teksta i govora); (2) interpretaciju diskurzivne prakse (mezo razina – oblik interakcije diskursa i društvenih struktura) i (3) objašnjenje društvene prakse (makro razina – sociokulturno okruženje proizvodnje diskursa). Sukladno s

navedenom hijerarhijskom podjelom, bit će opisan izvorni ruski sigurnosni diskurs, a potom i protumačene diskurzivne prakse vezane uz rusku invaziju te naposljetku pruženo objašnjenje društvene prakse evokacijom povijesti rusko-ukrajinskih odnosa te političke kulture i poretka suvremene Rusije.

2.1. Ključni elementi ruskog strateškog/sigurnosnog diskursa

Analizom govora predsjednika Rusije Vladimira Putina i njegova eseja *O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca* moguće je ekstrahirati ključne elemente ruske strateške kulture te ih sagledati u kontekstu njihova institucionalnog nastanka u specifičnom sociokulturnom i geopolitičkom okruženju. U travnju 2005. u govoru o stanju nacije (Putin 2005), označenom kao desetljetni programski razvoj Rusije, dominirale su unutarnjopolitičke teme tumačene liberalno demokratskom retorikom: izgradnja demokracije, političkog sustava, gospodarstva i pravne države. U pogledu elemenata strateške kulture važna je izjava da je raspad Sovjetskog Saveza označen velikom geopolitičkom katastrofom 20. stoljeća koja je za rusku naciju postala ozbiljnom dramom u kojoj su se deseci milijuna Rusa i ruskih građana odjednom pronašli izvan ruskog teritorija, dok je epidemija dezintegracije utjecala i na samu Rusiju. Također, istaknuto je da je Rusija bila, jest i da će biti središnja europska sila. Pod nazivom „Globalne krize – globalna odgovornost“ u veljači 2007. održana je 43. minhenska konferencija o sigurnosti. Ruski je predsjednik izrazio neslaganje s unipolarnim međunarodnim poretkom, odnosno dominacijom Sjedinjenih Američkih Država. Taj je poredak okarakterizirao svijetom u kojem postoje jedan gospodar, jedan vladar, što je na kraju pogubno ne samo za one koji žive unutar tog sustava nego i za samog suverena, jer ga uništava iznutra. U takvom poretku SAD svijet čini nesigurnim, dok američke jednostrane nekontrolirane akcije vode do tragedija. Unipolarni model smatra ne samo neprihvatljivim nego i nemogućim u današnjem svijetu. Legitimnom uporabom sile smatra samo slučajeve temeljene na odlukama Ujedinjenih naroda, ali ne i one temeljene na odlukama NATO-a i Europske unije. Širenje proturaketnog sustava u Europi Putin je okarakterizirao pretečom sljedeće utrke u naoružanju, dok širenje NATO-a na istok Europe za Rusiju predstavlja ozbiljnu provokaciju koja smanjuje razinu zapadno-ruskog povjerenja (Putin, 2007). Putin je u rujnu 2013. sudjelovao na završnom plenarnom sastanku Međunarodnog diskusijskog kluba Valdaj³ na temu „Raznolikost Rusije za suvremeni svijet“, kada je ustvrdio da su potrebne nove strategije za očuvanje identiteta u rapidno promjenjivom svijetu. Snažnim vokabularom izraženo nacionalno pripadništvo i jedinstvo te rusku kulturu doveo je na pijedestal vrijednosti u pozadini nacionalnog uspjeha, podjednako odbacujući sovjetsku ideologiju, konzervativno idealiziranje predrevolucionarne Rusije te zapadnjački liberalizam. Na 21. stoljeće gleda kao na vrijeme stvaranja velikih geopolitičkih zona te financijsko-ekonomskih, kulturno-civilizacijskih i vojno-političkih područja, ističući integraciju sa susjedima kao apsolutni prioritet. Ukrajinu opisuje prilično kontradiktorno: iako je smatra neovisnom državom čiji narod ima zasebni identitet, dodaje

³ Riječ je o državno sponzoriranoj inicijativi kremaljskih dužnosnika i analitičara koja jednom godišnje okuplja strane i ruske intelektualce (znanstvenike, novinare i druge) radi dvodnevnog razgovora o odabranim temama nacionalne i međunarodne provenijencije te naknadnim sastancima s članovima državnih i političkih struktura Rusije. Inicijativa se nalazi pod Putinovom „neformalnom patronažom“. Vidjeti: Gaddy i Hill, 2011.

da ruska državnost ima korijenje u Dnjepru, da Rusi i Ukrajinci imaju zajedničke tradicije, mentalitet, povijest i kulturu te, napokon, da su jedan narod koji čini zajednički veliki rusko-ukrajinski svijet (Putin, 2013). Tzv. krimskim govorom u rujnu 2014. (Putin, 2014) u ruskom je parlamentu inauguriran ofenzivni stav Rusije u međudržavnim odnosima, poglavito u slučaju Ukrajine. Zaštita prava Rusa izvan Rusije poniženih posthladnoratovskom „paradom suvereniteta“ i ugroženih pučem nacionalista, neonacista, rusofoba i antisemita pod stranim tutorstvom i sponzorstvom, poslužila je kao opravdanje pripojenja pojedinih ukrajinskih pokrajina Rusiji. „Laganje“, „donošenje odluka iza (ruskih) leđa“, „prelaženje granice“, „stjerivanje u kut“, „stavljanje pred svršen čin“ te „izigravanje medvjeda“ jezični su tropi korišteni za opis širenja NATO-a na istok i postavljanje vojne infrastrukture u ruskom susjedstvu. Izlaganjem na Općoj skupštini UN-a u rujnu 2015. (Putin, 2015) potvrđene su sve prijašnje teze o Ukrajini i mjestu Rusije u međunarodnom poretku. Ekspanzionistička retorika pritom se zaogrće ruhom apeliranja na nadležnosti UN-a. Optužbe za povećanje ruskih ambicija na međunarodnom planu odbačene su u korist tvrdnje da Rusija ne može tolerirati stanje u svijetu, dok je smjena vlasti 2014. u Ukrajini proglašena državnim udarom iz inozemstva čiji je rezultat bio građanski rat. Kriptično je rečeno da se ukrajinski teritorijalni integritet ne može osigurati korištenjem prijetnji ili vojne sile, ali se mora osigurati. U opsežnom tekstu (više od 5000 riječi) u eseju *O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca* Putin rekapitulira do tada izrečeno te detaljnije razmatra rusko-ukrajinske odnose od srednjeg vijeka do suvremenosti. Esej ima funkciju određenog manifesta ili doktrine ruske politike prema Ukrajini. U njemu se ističe da su povijesno Rusi i Ukrajinci (i Bjelorusi) jedinstven narod. Sporazumom o trajnom miru iz 1686. ukrajinska područja postala su dio ruske države i t nazivana su Malorusija. Zid koji se posljednjih godina pojavio između Rusije i Ukrajine, između dijelova zapravo istog povijesnog i duhovnog prostora Putin smatra velikom zajedničkom nesrećom, odnosno tragedijom. Ta se zajednica temelji na zajedničkoj povijesti dugoj tisuću godina, jeziku, ruskom etničkom identitetu, zajedničkoj kulturnoj sferi i pravoslavnoj vjeri. Njihova je veza s ruskom državom posebna i organska: ona jamči razvoj Ukrajine, a svaki pokušaj prekidanja ili slabljenja te veze (koji mogu inspirirati samo vanjski akteri) neizbježno će rezultirati kolapsom ukrajinske državnosti. Prema Putinovim riječima, Zapad namjerava pretvoriti Ukrajinu u „anti-Rusiju“, antirusku „odskočnu dasku“, barijeru između Rusije i Europe. „Državni udar“ 2014. i akcije ukrajinskih vlasti doveli su do sukoba i građanskog rata. Agresivnom retorikom, povlađivanjem neonacistima i militarizacijom zemlje „antiruski projekt“ doveo je do stvaranja klime straha u ukrajinskom društvu. Uz to, na sceni je ne samo potpuna ovisnost nego i izravna vanjska kontrola. Ona uključuje nadzor stranih savjetnika nad ukrajinskim vlastima, službama sigurnosti i oružanim snagama, vojni „razvoj“ teritorija Ukrajine i postavljanje NATO infrastrukture. Tvrdi se nadalje da Ukrajina može biti suverena samo u partnerstvu s Rusijom. Dobrosusjedska suradnja moguća je po uzoru na austrijsko-njemačke ili kanadsko-američke donose. Također, Ukrajini ne treba područje Donbasa, dok su ukrajinske vlasti deklaracijom o neovisnosti poništile polaganje prava na područje Krima koje je ionako protupravno dodijeljeno Ukrajinskoj Socijalističkoj Sovjetskoj Republici 1954. godine (Putin, 2021). U obrazloženju odluke o napadu na Ukrajinu

Vladimir Putin kazao je da je na zahtjev narodnih republika Donbasa⁴, u skladu s člankom 51. Povelje UN-a (pravo na samoobranu), donio odluku o provođenju specijalne vojne operacije čiji je cilj zaštita ljudi koji su osam godina bili izloženi maltretiranju i genocidu kijevskog režima. Zbog toga su ruski ciljevi demilitarizacija i denacifikacija Ukrajine. Sjedinjene Američke Države optužio je da su sa zapadnim blokom stvorile carstvo laži, kojim su htjeli uništiti tradicionalne ruske vrijednosti i Rusima nametnuti lažne vrijednosti koje se protive ljudskoj prirodi, kako bi ih uništili iznutra. Istaknuto je i prevarantsko ponašanje SAD-a koje krši ne samo temeljna načela međunarodnih odnosa nego i općeprihvaćene moralne norme međunarodne politike. Širenje NATO-a u Rusiji izaziva posebnu zabrinutost i uznemirenost, zbog čega je načelo neširenja NATO-a temeljno načelo u međunarodnim odnosima i sigurnosti u Europi. Širenje NATO-a za Vladimira Putina nije jednostavno prijetnja ruskim interesima, nego pitanje života i smrti, prijetnja opstanku ruske države i njezinu suverenitetu (Putin, 2022). U Tablici 1. sumirana je evolucija ruske strateške/sigurnosne kulture prema rezultatima kritičke analize diskursa ruskog predsjednika Vladimira Putina.

⁴ Neposredan povod odnosno izgovor za agresiju bilo je rusko priznanje 21. veljače 2022., od svibnja 2014., samoproglašanih republika Donjeck i Luhansk.

Tablica 1: Evolucija ruske strateške/sigurnosne kulture prema rezultatima kritičke analize diskursa Vladimira Putina

Dimenzije analize/godine	2005.	2007.	2013.	2014.	2015.	2021.	2022.
Naslov	Godišnje obraćanje Federalnoj skupštini Ruske Federacije	Tzv. „Minhenski govor“	Izlaganje na panelu	Tzv. „Krimski govor“	Izlaganje u UN-u	„O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca“	Televizijsko obraćanje
Oblik	Politički govor	Politički govor	Politički govor	Politički govor	Politički govor	Esaj	Politički govor
Opis teksta:	1. Unutarnje političke i vanjskopolitičke teme 2. Liberalna demokracija kao čimbenik unutarnje stabilnosti Rusije i njezine volje za moći u međunarodnom	1. Vanjskopolitičke teme 2. Problemiziranje međunarodnog poretka u kontekstu nuklearnog naoružavanja i globalna sigurnost	1. Unutarnje političke i vanjskopolitičke teme 2. Afirmacija ruskog nacionalnog identiteta u procesima globalizacije alatom „povijesne kreativnosti“, posebice u odnosu na Ukrajinu	1. Vanjskopolitičke teme 2. Ujedinjenje Krima s Rusijom pod izlikom zaštite prava Rusa izvan Rusije te ispravljanja povijesnih nepravdi koje perpetuiraju postupci zapadnih saveznika	1. Vanjskopolitičke teme 2. Potvrda ranijih teza o Ukrajini i mjestu Rusije u međunarodnom poretku uz dodatno optuživanje zapadnih saveznika za provođenje državnog udara u Ukrajini	1. Vanjskopolitičke teme 2. Objedinjavanje velikoruske ideološke vizije rusko-ukrajinskih odnosa tijekom povijesti	1. Vanjskopolitičke teme 2. Invazija na Ukrajinu kao nužno provođenje specijalne vojne operacije
1. Struktura	3. Početna faza izgradnje proaktivnog vanjskopolitičkog diskursa Rusije	3. Obrambeni stav Rusije prema širenju NATO-a koji postaje inicijalna podloga za ekspanzionističke postupke u budućnosti	3. Korištenje suvereniteta kao opravdanja za snažniji politički nastup Rusije na međunarodnoj sceni	3. Prijetnja daljnjim intervencionizmom i korištenjem oružane sile u međudržavnim odnosima	3. Nastavak ekspanzionističke retorike prikrivene pozivanjem na nadležnost i legitimitet UN-a	3. Kviziteorijska razrada kulturnih i povijesnih opravdanja za rusku invaziju na Ukrajinu	3. Propagandno obrazloženje razloga za početak rusko-ukrajinskog rata
2. Sadržaj							
3. Značenje							

Diskurzivna praksa	Vladimir Putin kao suveren u ruskom parlamentu razlaže fundamentalne ideološke i političke probleme Rusije	Izlaganje na inozemnoj sigurnosnoj konferenciji u „društvu jednakih“	Izlaganje na plenarnom sastanku u Rusiji u društvu političkih istomišljenika	Putin kao suveren u ruskom parlamentu razlaže odluku podrijetle krimskom izdvajaju iz Ukrajine	Izlaganje na Općoj skupštini UN-a u „društvu jednakih“	Pisani ideološki tekst namijenjen domaćoj i inozemnoj publici	Televizijski nastup namijenjen Rusima i Ukrajinacima te njihovim oružanim snagama
Sociokulturno okruženje	Autoritarna politička kultura, neliberalno demokratski režim te geopolitička i geoeкономска ranjivost u postkomunizmu	Predstavništvo međunarodne zajednice, uglavnom stava protivnog retorici Vladimira Putina	Autoritarna politička kultura, neliberalno demokratski režim s pojačanim smislom za obranu ruske kulture	Autoritarna politička kultura, neliberalno demokratski režim i otvoreno ofenzivni vanjskopolitički stav	Predstavništvo međunarodne zajednice, uglavnom stava protivnog retorici Vladimira Putina	Autoritarna politička kultura, neliberalno demokratski režim, ratna retorika kao konstitutens javnog mnijenja	Autoritarna politička kultura, neliberalno demokratski režim, ratno stanje

Izvor: autori

2.2. Ruska agresija na Ukrajinu

U ukupnosti ukrajinske krize s dubokim strukturalnim uzrocima, rat je postao središnji problem i nakon njegova početka nema povratka na staro. Posljedice za Ukrajinu, Rusiju i međunarodni poredak su kapitalne. Stoga je utemeljeno pitanje: zašto je Putin napao Ukrajinu? Koji cilj ratom želi ostvariti? Je li to osvajanje Donbasa, Krimea, dijelova Ukrajine istočno od rijeke Dnjeper, okupacija Ukrajine i rušenje i eliminacija vlasti, instaliranje proruske vlasti i promjena ukrajinske politike u pogledu neutralnosti te u konačnici nekakva „inscenirana aneksija“? Racionalistički modeli nisu mogli predvidjeti rusku invaziju na Ukrajinu, sasvim suprotno, upućivali su na to da je rat strateški iracionalan. Stoga je jasno da racionalni modeli ne mogu odgovoriti ni na pitanje zašto se dogodio rat i koji su njegovi ciljevi. Šesnaestomjesečni ishod rata koji je rezultirao sukcesivnom nezakonitom aneksijom četiriju, privremeno, djelomično ili potpuno okupiranih, ukrajinskih pokrajina (Donjeck, Luhansk, Herson i Zaporizja) koje obuhvaćaju 15-ak posto ukrajinskog teritorija (oko 100.000 km²), a koja je završena u rujnu 2022. samo je destabilizirao Ukrajinu, a nije ostvario ciljeve rata. Odgovor na pitanja o uzrocima i ciljevima potrebno je tražiti drugdje: ne u području geopolitičkog realizma, već socijalnog konstruktivizma i strateške/sigurnosne kulture.

Socijalno konstruiran okvir strateške/sigurnosne kulture pruža uvid u razloge ruske agresije na Ukrajinu.⁵ Ti su razlozi, prema Götzu (2017), neizbalansirani i dinamično varijabilni kompozit četiriju aspekata: Putinov psihopolitički profil, unutarnjopolitička situacija, kulturno-identitetski ideacijski faktori i ideologizacija kao socijalni proces te geopolitički interesi. Analiza ruskog postupanja izlučuje dva primarna pravca ruske strateške kulture. Prvi je duboko ukorijenjen osjećaj ranjivosti, posebno u odnosu na Zapad. Analizirajući rusku politiku, stručnjaci (Glasser, 2014) godinama utemeljeno ističu da su postupci ruskih čelnika bitno na razmeđu geopolitike i psihoanalize. Višegodišnji ruski narativ i diskurs potvrđen je i u obrazloženju opravdanja za agresiju na Ukrajinu. Projekcijom straha od širenja NATO-a, socijalnom konstrukcijom „militarizacije“ i „nacifikacije“ Ukrajine kojima je cilj uništenje svega ruskog, Rusija se stavila u ulogu žrtve, a da ne postane žrtva – postala je agresivna. Ruska agresija obrazložena je i usmjerena na negiranje ili oduzimanje suvereniteta Ukrajine. Drugi je pravac zaokružen oko polaganja prava na status velike sile. Raspadom SSSR-a koji je za Rusiju geopolitička katastrofa, najveća zemlja na svijetu postala je objekt koji se jedva prilagođava promjenama, radije nego što je subjekt koji određuje svjetski poredak, kao u eri hladnoratovskog bipolarizma ili, pak, utječe na promjene u međunarodnom sustavu (Krickovic i Weber, 2018:292). Središnja komponenta ruske vizije velike sile jest sfera „povlaštenih interesa“ u euroazijskom susjedstvu odnosno „bližem inozemstvu“ (Toal, 2017). Puni suverenitet Ukrajine u odnosu na proces integracije prema Zapadu ruski establišment doživio je kao veliku prijetnju i ruskim sigurnosnim interesima i njezinu statusu velike sile.

U kontekstu ruske konstrukcije ranjivosti identificira se nekoliko narativa u pogledu straha od vanjskog napada: ranjivost obrane teritorija zbog dužine granica; povijesna kolektivna memorija o napadima na Rusiju sa Zapada (švedsko carstvo, napoleonski

⁵ Literatura korištena u ovom dijelu rada zbog selektivnosti odabira ne pretendira na konačnost iznesenih zaključaka već na njihovu korisnost pri pokušaju objašnjenja teme ovog potpoglavlja.

ratovi, njemački napad) zbog čega je potreban štit u obliku tampon zona i postizanje strateške dubine; duboko ukorijenjen osjećaj nesigurnosti glede odnosa sa Zapadom (sve ruske strategije nacionalne sigurnosti i vojne strategije od sredine 1990-ih širenje NATO-a smatraju prijetnjom); povezanost vanjskih i unutarnjih ugroza (previranja i promjene vlasti u „obojenim revolucijama“, npr. Narančasta revolucija u Ukrajini 2004., u ruskim susjednim državama ruska elita smatra državnim udarima organiziranim i potaknutim sa Zapada koji mogu izazvati unutarnju destabilizaciju Rusije i promjenu političkog režima).⁶ Kada je riječ o drugom pravcu ruskog strateškog djelovanja, ono je evidentno utemeljeno na uvjerenju da je Rusiji predodređen status velike sile. Ta je analiza nijansirano iznesena još prije jednog desetljeća (Hill i Clifford, 2013). Rusija sebe smatra „iznimnom“ zemljom (*exceptionalism*), posebno u pogledu utjecaja na euroazijskom prostoru, pri čemu predsjednik Putin ima misiju realizirati taj utjecaj (*history man*). Njegovo uvjerenje jest postojanje moćne države (*statist*), a djelovanje uokvireno u igre s nultim rezultatom (*zero-sum game*), što uključuje neoklijevanje u pogledu uporabe sile za ostvarenje ciljeva (*survivalist*). To je ishodište i ishod moskovske političke elite desetljećima, ako ne i stoljećima, odnosno pitanje egzistencijalne opstojnosti: Rusija mora biti velika sila ili će prestati postojati. Drugim riječima, Rusija nastoji zauzeti položaj Sovjetskog Saveza u hladnoratovskom bipolarnom poretku. Amerikanci su bezuvjetno uvjereni da je kraj hladnog rata „američka pobjeda“, dok je ruska strana stajališta da je riječ o „uzajamnoj pobjedi“. Bipolarni svijet zamijenila je američka dominacija, dok je početno posthladnoratovsko razdoblje označilo kraj neprijateljstava. Ruska Federacija tek je preuzetom ulogom stalne članice u Vijeću sigurnosti UN-a i nuklearnim arsenalima dokazivala status moćnog svjetskog aktera. Dva desetljeća nejasno „razdoblje tranzicije“ američko-ruskih odnosa u kojem nisu bili ni prijatelji ni neprijatelji stručnjaci utemeljeno označavaju kao razdoblje „ograničenog partnerstva“ (Stent, 2014). Povratak Ruske Federacije na međunarodnu scenu bremenitu nizom problema (npr. gruzijska, sirijska, ukrajinska kriza) označio je, pak, novu fazu američko-ruskih odnosa. Odnose Rusije i SAD-a ponovno karakterizira sve veće razmimoilaženje, neslaganja ponovno prerastaju u „sukob pogleda na svijet“. Za razliku od početka 21. stoljeća kada su SAD i Rusija igrali „timsku igru“, obje države danas *policy* sigurnosti shvaćaju kao zaštitu i projekciju državne moći. Odnosi su, dakle, prešli put od ograničene suradnje do konfrontacije. Rusija, u sigurnosnim stajalištima Zapada, postupno je dobivala zasebno mjesto, pri čemu se smatra da je Zapad (NATO) suočen s fragilnom, revizionističkom nuklearnom silom. Riječ je o državi koja je vojno jaka, politički slaba, a gospodarski ranjiva, što je najopasnija kombinacija (Fassi; Lucarelli i Marrone, 2015).

Ruski pogled (Karaganov, 2022) na evoluciju pozicije Rusije u svjetskom poretku i američko-ruskim strateškim odnosima identičan je ekspertizama Zapada. Potkraj 20. stoljeća nakon gubitka hladnog rata razdoblje je slabosti Rusije i vanjskopolitičkih iluzija. Druga faza počela je na pedesetu obljetnicu stvaranja NATO-a, kada je u prvom posthladnoratovskom proširenju 1999., Savez u članstvo uključio tri bivše komunističke države: Mađarsku, Češku

⁶ Prema ruskom shvaćanju „suverenističke demokracije“ svaka država ima pravo na svoj oblik demokracije, a ne obvezu repliciranja liberalne demokracije. Širenje zapadnih modela demokracije ruski establišment smatra okidačem za destabilizaciju. Vidi: Boban i Cipek, 2017; Krastev, 2019.

i Poljsku. Proširenjem NATO-a na istok, što je Rusija shvatila kao prijetnju, materijaliziranu i NATO intervencijom na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999., Rusija je „prestala klečati“, što znači da je počela s unutarnjim jačanjem Rusije. Govorom na minhenskoj konferenciji 2007. ruski je predsjednik operacionalizirao usmjerenje te faze koje se odnosi na vraćanje statusa velike sile sposobne obraniti svoj suverenitet i ostvariti nacionalne interese. Relevantne točke u toj su fazi ruska intervencija u Gruziji 2008. i globalna financijska kriza koja je dokazala neuspjeh globalnog ekonomskog neoliberalizma, sirijska kriza, vojno jačanje Rusije, dosljedni naponi da se ograniči sposobnost Zapada da utječe na rusku unutarnju politiku te aneksija Krima. Jačanjem Rusije, izgradnjom savezništva s Kinom i redistribucijom geopolitičke i geoekonomske moći u korist Rusije u razdoblju od 2017. do 2018. nastupila je treća faza: povratak velesile/ponovno stjecanje veličine. Ponovno stjecanje statusa velesile kao petnaestogodišnjeg procesa koji traje od Putinove najave na minhenskoj konferenciji stvorilo je uvjete da 2021. počne nova faza ruskih odnosa za Zapadom koja treba rezultirati stvarnim zauzimanjem pozicije velesile. Ta je faza definirana strategijom „konstruktivne destrukcije“ postojećeg modela odnosa sa Zapadom. Geopolitički promatrano, Rusija ima povoljne preduvjete za mirno rušenje postojećeg poretka, osim u slučaju uvlačenja Ukrajine u NATO, što stvara sigurnosnu situaciju neprihvatljivu Rusiji. Većina teritorija Ukrajine pod utjecajem je vlastite elite i Zapada te zaražena bacilom militantnog nacionalizma. Kraj 2021. godine, s ruskim ultimatumom SAD-u i NATO-u da prestanu graditi vojnu infrastrukturu u blizini ruskih granica i širiti Savez na istok, označio je početak „konstruktivne destrukcije“, korak prema postavljanju temelja za promjenu odnosa koji su se razvili između Rusije i Zapada 1990-ih.

Ukrajinska kriza i ruska aneksija Krima, dakle, bile su prekretnice u daljnjem zaoštavanju rusko-zapadnih odnosa. Ukrajina je 24. prosinca 2014. odustala od statusa neutralne zemlje, što omogućuje Kijevu da traži pristup u NATO, no ta simbolična gesta izazvala je bijes Moskve. Dva dana kasnije predsjednik Vladimir Putin donio je novu vojnu doktrinu u kojoj je NATO označen temeljnom prijetnjom sigurnosti zemlje. U veljači 2015. Amerikanci su odlučno odgovorili. U *National Security Strategy* Rusija je, zbog uloge u ukrajinskoj krizi, označena kao prekršitelj međunarodne sigurnosti i time prijetnja američkom vodstvu. Ruski odgovor stigao je zadnjeg dana 2015., kada je ruski predsjednik potpisao nadograđenu rusku strategiju nacionalne sigurnosti. Dokument naglašava srozavanje ruskih odnosa sa SAD-om, optužuje Washington za pokušaje potkopavanja Rusije političkim, ekonomskim, vojnim i obavještajnim pritiscima te za korištenje „poluga napetosti“ diljem Euroazije kako bi uništio ruske nacionalne interese, dok je širenje NATO-a prema ruskim granicama označeno prijetnjom ruskoj nacionalnoj sigurnosti. Ukupno, SAD i Rusija u strateškim dokumentima jedna drugu označavaju kao prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Međusobna sekuritizacija⁷ država, kao prijetnja opstojnosti koja zahtijeva izvanredan odgovor, bila je na sceni kao temelj hladnog rata.

⁷ Sekuritizacija je koncept koji ukazuje na pokušaj objašnjenja i shvaćanja sigurnosti kroz socijalno i politički konstruiran proces posredstvom diskurzivne prakse socijalnih aktera. Retorička struktura akta sekuritizacije sastoji se od tri elementa: a) egzistencijalna prijetnja opstojnosti nekom objektu; b) koja zahtijeva poduzimanje posebnih mjera radi zaštite i sigurnosti objekta koji je izložen prijetnji; c) čime se opravdava i legitimira „kršenje“ redovnih demokratskih procedura odlučivanja (van Munster, 2005; Theiler, 2010; Balzacq, 2010).

Svaki od naznačenih narativa ima svoju potvrdu u desetljetnoj recentnoj ruskoj agresivnoj politici prema Ukrajini. Štoviše, Ukrajina je zemlja koja zauzima središnje mjesto u ruskim koncepcijama geopolitike i statusa velike sile. Barem su dva razloga za takvo shvaćanje. Prvo, povijesno, niz invazija na Rusiju sa Zapada kretao se ukrajinskim teritorijem, što je itekako prisutno u suvremenoj ruskoj strateškoj konstrukciji i procjenama prijetnji. Drugo, prema dominantnom ruskom nacionalnom identitetskom narativu, „Kijevska Rus“⁸ je povijesni epicentar i kolijevka ruske civilizacije. Putin ponavlja staru izreku: Kijev je majka ruskih gradova (Connelly, 2022:456). Ruska elita stoga ne priznaje ukrajinski identitet i ukrajinsku državu, a Ukrajina je jednostavno dio Rusije. Ukrajina čini Rusiju velikom državom pa bez Ukrajine Rusija nema globalnu važnost. Riječima Andreasa Kappelera, to je oblik „imperijalnog nacionalizma“ (nav: Roman, 2021). Drugim riječima, to je ostvarenje koncepta „ruskog svijeta“ etabliranog 1999., a operacionaliziranog od 2007. kao političke strategije temeljene na kulturnom utjecaju Rusije u područjima naseljenim ruskim stanovništvom pod obrazloženjem njegove zaštite (Pieper, 2020). Politička previranja u Ukrajini, primjerice odlazak s vlasti proruskog ukrajinskog predsjednika Viktora Janukoviča, za Rusiju je posljedica državnog udara u režiji Zapada, a euromajdanske demonstracije 2014. dokaz izuzimanja Ukrajine iz ruske sfere interesa. Integracija Ukrajine na Zapad, prije svega u NATO, za rusku političku elitu jest ugrožavanje Ruske Federacije. Dakle, u ratnim govorima ruske elite, posebno Putina, i njihovim obrazloženjima agresije na Ukrajinu dominiraju reference u odnosu na političku geografiju, rusko-ukrajinsku povezanost i jedinstvenost te povijesne prijetnje, uz artikulaciju duboko ukorijenjenog osjećaja ranjivosti naspram NATO-a općenito, a posebno Sjedinjenih Američkih Država.

Ukupno, stručnjaci su rusku poziciju u odnosu na regionalno okruženje do početka 21. stoljeća označavali kao „povlačeći hegemon“ (*retreating hegemon*). Agresivne postupke koji su postupno rasli, primjerice agresija na Gruziju u kolovozu 2008. kojoj je NATO netom ranije obećao članstvo, objašnjavali su „povrijeđenom časti“ (*wounded honor*) u odnosu na konstruirani status velesile i geopolitičke odnose sa Zapadom (nav: Gotz, 2017). No recentni povijesni umjereni narativi bitno su radikalizirani u eri predsjednika Vladimira Putina. Taj su radikalizam i njegova militantna retorika, temeljeni na strateškoj kulturi i orijentaciji „konstruktivne destrukcije“, razlog ruske agresivne politike prema „bližem inozemstvu“ generalno i Ukrajini partikularno.

3. UMJESTO ZAKLJUČKA: PERSPEKTIVE RUSKO-UKRAJINSKOG RATA

Šesnaestomjesečno razdoblje ukrajinskog rata upućuje na to da je Rusija izvjesni gubitnik, barem u pogledu ostvarenja strateških ciljeva od kojih nijedan nije ostvaren. Ruska agresija na Ukrajinu očito je bila pogrešna geopolitička kalkulacija. Sukcesivna nezakonita aneksija četiriju, privremeno, djelomično ili potpuno okupiranih, ukrajinskih pokrajina samo je destabilizirala Ukrajinu, a nije ostvarila ratne ciljeve. Ruska agresija obrazložena je

⁸ Kijevska Rus je politička zajednica koja je postojala od 862. do 1242. na području lociranom u današnjoj Bjelorusiji, Ukrajini i dijelu Rusije koju ruska i ukrajinska strana smatraju povijesnim temeljem državnosti. Vidi: Kuzio, 2006; Plokhly, 2008. Pojedini autori, na temelju arheoloških istraživanja, zaključuju da zapravo ni Rusija ni Ukrajina ne mogu tvrditi direktno nasljedstvo ovog entiteta (Franklin i Shepard, 1996.).

i usmjerena na negiranje ukrajinske nacije ili oduzimanje suvereniteta Ukrajini. Ukrajinski obrambeni pravedni rat upravo je ojačao ukrajinsku naciju. Borbeni moral vojske i naroda, junaštvo i hrabrost presudne su varijable u ratu, a one su nesporno prednost ukrajinske strane. Prema istraživanjima ukrajinskog *think tanka*, zaklade „Demokratske inicijative“ naziva *Ne ruskoj agresiji: javno mnijenje Ukrajinaca u veljači 2022.*, 48% Ukrajinaca bilo je spremno na sudjelovanje u ratu protiv ruske agresije. To je jedna od najvećih stopa društvene podrške oružanoj obrani zemlje uopće. Istraživanje *Kako Ukrajinci vide ciljeve i izlaz iz rata i zašto je to važno za partnere Ukrajine* iz prosinca 2022. pokazalo je da je postotak spremnosti sudjelovanja u ratu porastao na 59%. Istraživanje *Dan neovisnosti Ukrajine: Što ujedinjuje Ukrajince i kako mi vidimo pobjedu u šestom mjesecu rata* iz kolovoza 2022. utvrdilo je da je 90% Ukrajinaca uvjereni u pobjedu u ratu. Istraživanje sociološke organizacije *Rating* iz listopada 2022. pokazalo je, pak, da 83% Ukrajinaca podržava ulazak njihove zemlje u NATO, a 86% u Europsku uniju. Za usporedbu, nakon bukureštanskog summita NATO-a 2008., kada je Ukrajini prvi put obećano članstvo u Savezu, rezultati istraživanja zaklade „Demokratske inicijative“ pokazalo je tek neznatnu podršku Ukrajinaca NATO-u: 22%. Četiri godine kasnije podrška je bila još i niža, tek 13% Ukrajinaca podržavalo je ulazak u NATO (*Ukrajina u predvečerje NATO samita u Čikagu: Što imamo i čemu se nadamo!*). Podrška ulasku u EU 2012. bila je na razini 46% (*Ukrajinci se odlučuju za članstvo u EU, posebice mladi*).⁹ Predstavljani podaci jasno upućuju na to da je ruska agresivna politika razlog jačanja ukrajinskog nacionalnog sentimenta, nacionalne samobitnosti i kohezije, jačanja ukrajinske nacije i državne samobitnosti te jačanja podrške eurointegracijama i time bijega od ruskog utjecaja. Ruska agresija nastala je i kao odgovor na strah zbog širenja NATO-a na istok. Umjesto prestanka širenja, Rusija je dobila porast podrške javnosti i odlučnost ukrajinske države za pristupanje NATO-u. Umjesto zadržavanja širenja, dogodila se i daljnja „natoizacija“ Europe, ulazak u proces pristupanja, do sada, neutralnih država Švedske i Finske. Ruska Federacija nastoji rekonstruirati postojeći međunarodni poredak, poništiti lidersku poziciju i jedinstvo Zapada te opetovano ostvariti status velesile. No agresijom je, umjesto međunarodnog subjekta, postala objekt sveobuhvatnih političkih i gospodarskih sankcija koje predstavljaju određeno „izopćenje“ Rusije iz međunarodnog poretka. Ili je agresija na Ukrajinu strateški cilj kojim je Putin, uživljen u status supersile, nakon godina neuvažavanja, pokazao svijetu da ga se mora uvažavati, što je sve spreman napraviti u „ime uvažavanja“ i koliko je daleko spreman ići: do linije nuklearnog terora. Ruska agresija na Ukrajinu ima istaknuto mjesto u međunarodnoj sigurnosti i međunarodnom poretku i s obzirom na činjenicu da je rat u Ukrajini zacementirao temelje „novog hladnoratovskog poretka“. Umjesto partnerstva i savezništva, povlače se linije podjele interesnih zona ili zona utjecaja zagwarantiranih i učvršćenih na nuklearnom teroru. Napokon, kombinacijom konstruktivističkih (identitet, kultura) i realističkih koncepata (interesi, sila, geopolitika) na razmeđu strateškog racionalizma i strateške kulture ističu se obrazloženja ruske agresije na Ukrajinu; isprva kritičkom analizom ruskog sigurnosnog diskursa, a potom širom analizom koja je uključivala raznorodne znanstvene izvore i dalekosežne zaključke.

⁹ Rezultati za sva navedena istraživanja prikazani su prema: Haran i Burkovskiy, 2022.

U takvom modelu realističkog konstruktivizma¹⁰ dominiraju aspekti strateške kulture. Potaknuti proces promjene umjerenog revizionizma prema ekspanzionističkom i agresivnom pristupu rusko-ukrajinskim odnosima korijene ima na ruskoj unutarnjoj političkoj sceni. Očito je stoga da ruska strateška kultura determinirana socijalnom konstrukcijom sigurnosti i statusa velesile uokviruje rusko interesno djelovanje. Ukrajina će, stoga, u predvidivoj budućnosti bez obzira na lidere u Kremlju biti meta za uvlačenje u rusku orbitu interesa.

LITERATURA

1. Abrahms, M. (2008). What Terrorist Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security*, 32 (4):78-105.
2. Alexander, C. J. i Smith, P. (2005). Strogi program u kulturnoj teoriji. Elementi strukturalne hermeneutike. *Diskrepancija*, VI (10):69-86.
3. Balzacq, T. (2010). Constructivism and securitization studies, u: Cavelti, D. M.; Mauer, V. (2010)(eds.). *The Routledge Handbook of Security Studies*. Abingdon/New York: Routledge Taylor & Francis Group.
4. Barkin, J. S. (2003). Realist Constructivism. *International Studies Review*, 5(3):325-342.
5. Becker, G. (1978). *The Economic Approach to Human Behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
6. Bilandžić, M. (2014). *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot infinitus i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Bloor, M. i Bloor, T. (2007). *The Practice of Critical Discourse Analysis. An Introduction*. London & New York: Routledge.
8. Boban, D. i Cipek, T. (2017). *Politički sustav Rusije*. Zagreb, Sarajevo: Plejada i University Press.
9. Bourbeau, P.; Balzacq, T. i Cavelti, D. M. (2015). International relations: Celebrating eclectic dynamism in security studies, u: Bourbeau, P. (2015)(ed.) *Security: Dialogue across Disciplines*, Cambridge: Cambridge University Press.
10. Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Fourth edition. Oxford/New York: Oxford University Press.
11. Buzar, S. (2020). *Realizam i teorija pravednog rata*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Disput.
12. Centeno, A. M. i Enriquez, E. (2016). *War and Society*. Cambridge/Malden: Polity Press.
13. Clausewitz von, K. (1997). *O ratu*. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.
14. Collins, A. (2010). Uvod: Što su sigurnosne studije?, u: Collins, A. (2010)(ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Politička kultura.
15. Connelly, J. (2022). *Od naroda do nacije: Povijest istočne Europe*. Zagreb: Fraktura.
16. Crespi, F. (2006). *Sociologija kulture*. Zagreb: Politička kultura, nakladno-istraživački zavod.

¹⁰ O teorijskom modelu realističkog konstruktivizma/konstruktivističkog realizma vidi u: Barkin, 2003; Jackson i sur., 2004; Sterling-Folker, 2002.

17. Duffield, J. (1998). *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and German Security Policy After Unification*. Stanford: Stanford University Press.
18. Elster, J. (2007). *Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London/New York: Longman.
20. Fassi, E.; Lucarelli, S. i Marrone, A. (2015). *What NATO for what threats? Warsaw and Beyond*, Brussels: NATO HQ, Pregledano 26. svibnja 2015. (<http://www.iai.it/sites/default/files/what-nato-for-what-threats.pdf>).
21. Franklin, S. i Shepard, J. (1996). *The emergence of Rus 750-1200*. London/New York: Longman.
22. Furedi, F. (2009). *Poziv na teror: Rastuće carstvo nepoznatog*. Zagreb: Naklada Ljevak.
23. Furedi F. (2008.). *Politika straha: S onu stranu ljevice i desnice*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
24. Gaddy, Clifford G. i Hill, Fiona (2011). Putin's Next Move in Russia: Observations from the 8th Annual Valdai International Discussion Club (December 12, 2011). *Brookings Institution*. Pregledano 11. studenoga 2023. (<https://www.brookings.edu/articles/putins-next-move-in-russia-observations-from-the-8th-annual-valdai-international-discussion-club/>).
25. Gariup, M. (2009). *European Security Culture: Language, Theory, Policy*. Farnham/ Burlington: Ashgate Publishing.
26. General Assembly. Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. 14 December 1974. Pregledano 18. siječnja 2022. (<https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/General-Assembly-Resolution-3314.pdf>).
27. Glasser, B. S. (March 13, 2014) Putin on the Couch. *Politico Magazine*. Pregledano 22. travnja 2014. (<https://www.politico.com/magazine/story/2014/03/putin-on-the-couch-104647/>).
28. Götz, E. (2017). Putin, the State, and War: The Causes of Russia's Near Abroad Assertion Revisited. *International Studies Review*, 19 (2):228-253.
29. Gray, C. S. (1999). *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press.
30. Haran, O. i Burkovskiy, P. (2022) *The EU and Ukraine's Public Opinion: Changing Dynamic*. JOINT Brief, No 25. Roma: Istituto Affari Internazionali (IAI). Pregledano 8. siječnja 2023. (<https://www.iai.it/en/publicazioni/eu-and-ukraines-public-opinion-changing-dynamic>).
31. Hill, F. i Clifford, G. (2013). *Mr. Putin: Operative in the Kremlin*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
32. Hindmoor, A. (2006). *Rational Choice*. New York: Palgrave Macmillan.
33. Horgan, J. (2014). *Kraj ratovanja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
34. Jackson, P.; Nexon, D.; Sterling-Folker, J.; Mattern, J.; Lebow, R., i Barkin, J. (2004). Bridging the Gap: Toward a Realist-Constructivist Dialogue. *International Studies Review*, 6(2):337-352.
35. Jacobsen, C. G. (1990).(ed.) *Strategic Power: USA/USSR*. New York: St Martin's Press.
36. Kaldor, M. (2018). *Global Security Cultures*. Cambridge, Medford: Polity Press.

37. Karaganov, S. A. (2022). From Constructive Destruction to Gathering. *Russia in Global Affairs*, 20 (1):50-67. Pregledano 14. veljače 2022. (<https://eng.globalaffairs.ru/articles/from-destruction-to-gathering/>).
38. Katzenstein, J. P. (1996). Introduction: Alternative Perspectives on National Security, u: Katzenstein, J. P. (1996)(ed.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
39. Keegan, J. (1993). *A History of Warfare*. London: Hutchinson.
40. Kolodziej, A. E. (2011). *Sigurnost i međunarodni odnosi*. Zagreb: Politička kultura, Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
41. Krastev, I. (2019). *Što nakon Europe*. Zagreb: TIM press.
42. Krickovic, A. i Weber, Y. (2018). What Can Russia Teach Us about Change? Status-Seeking as a Catalyst for Transformation in International Politics. *International Studies Review*, 20 (2):292-300.
43. Kuzio, T. (2006). National Identity and History Writing in Ukraine. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 34 (4): 407-427.
44. Lantis, J. S. i Howlett, D. (2019). Strategic Culture, u: Baylis, John; Wirtz, J. J. i Gray, C. S. (2019)(eds.). *Strategy in the Contemporary World*. Sixth Edition. Oxford: Oxford University Press.
45. Locke, T. (2004). *Critical Discourse Analysis*. London/New York: Continuum.
46. Longhurst, K. (2004). *Germany and the Use of Force*. Manchester: Manchester University Press.
47. Malešević, S. (2011). *Sociologija rata i nasilja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
48. McDonald, M. (2008). Constructivism, u: Williams, D. P. (2008)(ed.) *Security Studies: An Introduction*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
49. Myerson, R. B. (1997). *Game Theory: Analysis of Conflict*. Cambridge/London: Harvard University Press.
50. Müllerson, R. (2022). What Went Wrong? From the Fall of the Berlin Wall to the Rise of New Fences. *Russia in Global Affairs*, 20 (1):30-49., pregledano 14. veljače 2022. (<https://eng.globalaffairs.ru/articles/wfhat-went-wrong/>).
51. *National Security Strategy* (February 2015), Washington: The White House, pregledano 11. listopada 2018. (<http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>).
52. Neumann, B. I. (2010). National security, culture and identity, u: Cavelti, D. M.; Mauer, V. (2010)(eds.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. Abingdon/New York: Routledge Taylor & Francis Group.
53. Oren, I. (2000). Is Culture Independent of National Security?: How America's National Security Concerns Shaped 'Political Culture' Research. *European Journal of International Relations*, 6 (4): 543-573.
54. Peterka-Benton, D. i Benton, B. (2014). Effects of Cultural Collectivism on Terrorism Favorability. *Journal of Applied Security Research*, 9 (1):17-40.
55. Pieper, M. (2020). Ruskiy Mir: The Geopolitics of Russian Compatriots Abroad. *Geopolitics*, 25 (3):756-779.

56. Plokhly, S. (2008). *Ukrain & Russia: Representations of the past*. Toronto, Buffalo, London: Univerity of Toronto.
57. Putin, V. (April, 25, 2005). Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. The Kremlin-Moscow. Pregledano 26. svibnja 2005. (<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>).
58. Putin, V. (February 10, 2007). Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. The Kremlin-Moscow. Pregledano 8. srpnja 2007. (<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>).
59. Putin, V. (September 19, 2013). Meeting of the Valdai International Discussion Club. Pregledano 8. siječnja 2023. (<http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/19243>).
60. Putin, V. (March 18, 2014). Transcript: Putin says Russia will protect the rights of Russians abroad. Pregledano 8. siječnja 2023. (https://www.washingtonpost.com/world/transcript-putin-says-russia-will-protect-the-rights-of-russians-abroad/2014/03/18/432a1e60-ae99-11e3-a49e-76adc9210f19_story.html).
61. Putin, V. (September 28, 2015). 70th session of the UN General Assembly. Pregledano 8. siječnja 2023. (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/50385>).
62. Putin, V. (July 12, 2021). Article by Vladimir Putin „On the Historical Unity of Russians and Ukrainians“. Pregledano 12. kolovoza 2021. (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>).
63. Putin, V. (February 24, 2022). Address by the President of the Russian Federation. The Kremlin - Moscow. Pregledano 24. veljače 2022. (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>).
64. Roman, G. (17. 7. 2021). Opasna Putinova „doktrina“ prema Ukrajini. Deutsche Welle (DW). Pregledano 10. veljače 2022. (<https://www.dw.com/hr/opasna-putinova-doktrina-prema-ukrajini/a-58287231>).
65. *Russian National Security Strategy*, December 2015 – Full text Translation. Pregledano 8. siječnja 2016. (<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>).
66. Sandler, T. i Arce, G. M. D. (2003). Terrorism & Game Theory. *Simulation and Gaming*, 34 (3):319-337.
67. Sarkees, M. R. i Wayman, F. (2010). *Resort to War: A Data Guide to Inter-State, Extra-State, Intra-state, and Non-State Wars, 1816-2007*. Washington: CQ Press.
68. Sen, A. (2007). *Identitet i nasilje: Iluzija sudbine*. Zagreb: Poslovni dnevnik, MASMEDIA.
69. Smith, E. (2015). The traditional routes to security: Realism and Liberalism, u: Hough, P.; Malik, S.; Moran, A. i Pilbeam, B (eds.). *International Security Studies: Theory and practice*. New York/ Abingdon: Routledge.
70. Snyder, J. (1977) *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. RAND R-2154-AF. Santa Monica: The Rand Corporation.
71. Sondhaus, L. (2006) *Strategic Culture and Ways of War*. London/New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
72. Spagat, M., van Weezel, S. (2020). The Decline of War Since 1950: New Evidence, u: Gleditsch, N. P. (2020)(ed.) *Lewis Fry Richardson: His Intellectual Legacy and Influence*

- in the Social Sciences. Pioneers in Arts, Humanities, Science, Engineering, Practice.* Volume 27. Cham: Springer.
73. Stent, E. A. (2014) *The Limits of Partnership: U.S. Russian Relations in the Twenty-First Century*, Princeton: Princeton University Press.
74. Sterling-Folker, J. (2002). Realism and the Constructivist Challenge: Rejecting, Reconstructing, or Rereading. *International Studies Review*, 4(1):73-97.
75. Swidler, A. (1986). Culture in Action: Symbols and Strategies. *American Sociological Review*, 51 (2):273-286.
76. Šešelgytė, M. (2010). Security Culture of Lithuania. *Lithuanian Foreign Policy Review*, Vol. 24 (2010). Pregledano 8. rujna 2015. (<http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/08/LFPR-24-Seselgyte.pdf>).
77. Theiler, T. (2010). Societal security, u: Cavelti, D. M. i Mauer, V. (2010)(eds.) *The Routledge Handbook of Security Studies*, Abingdon/New York: Routledge Taylor & Francis Group.
78. Toal, G. (2017). *Near Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*. Oxford/New York: Oxford University Press.
79. Todorov, T. (2009). *Strah od barbara: S onu stranu sukoba civilizacija*. Zagreb: TIM press.
80. Tukidid. (2009). *Povijest Peloponeskog rata*. Zagreb. Matica hrvatska.
81. Van Munster, R. (2005). *Logics of Security: The Copenhagen School, Risk Management and the War on Terror*. Political Science Publications, 10/2005. Pregledano 18. siječnja 2008. (<http://static.sdu.dk/>).
82. Wodak, R. i Meyer, M. (2009). *Methods for critical discourse analysis*. London: SAGE.
83. Žunec, O. (2007). *Goli život: Socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj*. Zagreb: Demetra.

Summary

Mirko Bilandžić, Tihana Štimac, Josip Pandžić

Between Strategic Rationalism and Strategic Culture: Explaining the Causes of Russian Aggression Against Ukraine

In this paper, the authors analyse the causes and goals of Russian aggression against Ukraine. Realist strategic rationalism and socially constructed strategic culture are used as theoretical-conceptual frameworks, while critical discourse analysis is the applied research method. In this paper, the key element of the security discourse as a social practice is his role in the construction of meaning. Namely, the meaning that Russia and the Russian establishment attribute to the Russo-Ukrainian relations, the Ukrainian nation, the independent state of Ukraine and the position of Ukraine regarding the Euro-Atlantic integration and the relation of Russia and West regarding Ukrainian endeavours towards the Euro-Atlantic integrations. As a primary unit of analysis, the authors used the essay of Russian President Vladimir Putin (2021) and his speeches (Putin, 2005, 2007, 2013, 2014, 2015, 2022) from 2005 to 2022, and after that, the relevant scientific contributions in the role of secondary material. A summary analysis of discourses in constructing the meaning of a totality of Russo-Ukrainian relations

and an explanation of the Russian invasion of Ukraine points to an attempt to justify the invasion at a security, geopolitical, strategic, legal, economic, religious-mythological, socio-cultural, moral and philosophical levels. However, the answer to the causes of Russian aggression on Ukraine cannot be found dominantly inside the frameworks of (realist) strategic rationalism but within the societally constructed strategic culture.

Keywords: Ukraine, Russia, war, strategic rationalism, strategic culture.